

Εὐχαριστία καὶ κανονικὴ παράδοση

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι κοινότητα ζωῆς με κέντρο τὸ πρόσωπο καὶ τὸ ἔργο τοῦ Χριστοῦ, τὴν ὁποία συγκροτεῖ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Ἡ Ἐκκλησία οἰκοδομεῖται ὡσὰκις συνέρχεται γιὰ νὰ τελέσει τὸ κατ' ἔξοχὴν γεγονὸς φανέρωσης καὶ ἔκφρασής της, ποὺ εἶναι ἡ Θεία Εὐχαριστία. Ἡ Θεία Εὐχαριστία ἀποτελεῖ τὸ καθολικὸ μυστήριό τῆς Ἐκκλησίας ἀλλὰ καὶ τὸ κατ' ἔξοχὴν μυστήριό τῆς ἐνότητάς της. Ἡ Ἐκκλησία στὴ Θεία Εὐχαριστία πραγματώνεται ὡς τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Ἡ κοινωνία με τὸν Χριστὸ εἶναι συνάμα κοινωνία με τοὺς ἄλλους. Ἡ ἐκκλησιολογία τοῦ ἐνὸς σώματος, ὅπως τὴν ἀναπτύσσει ὁ ἀπόστολος Παῦλος στὴν πρὸς Κορινθίους ἐπιστολή του, κάνει λόγο καὶ γιὰ τὶς ἠθικὲς δεσμεύσεις τῶν συνερχομένων ἐν ἐκκλησίᾳ, ὥστε «πάντα εὐσημιῶνως καὶ κατὰ τάξιν γίνεσθω» (Α΄ Κορ. 14, 40). Δίχως τὴν ἐνότητα με τὸν Χριστὸ καὶ με τοὺς ἄλλους, δὲν ἐπιτυγχάνεται ἡ σχέση με τὸν Θεό. «Ἄν ἀγαπῶμεν ἀλλήλους ὁ Θεὸς ἐν ἡμῖν μένει» (Α΄ Ἰω. 4, 12). Στὴ Θεία Εὐχαριστία ὁ ρόλος τοῦ ἐπισκόπου ἀποβαίνει καθοριστικὸς γιὰ τὴ συγκρότηση καὶ ἔκφραση τῆς ἐνότητάς τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ἐπίσκοπος ὡς κεφαλὴ τοῦ σώματος εἰκονίζει τὸν Χριστὸ ἐν συνάξει, τίποτε δὲν γίνεται «ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου» καὶ τίποτε δὲν πράττει ἄνευ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, συντονίζοντας τὴν ἐνότητά της «ὡς χορδαὶ κιθάρα» (Ἰγνάτιος, Ἐφ. 4, 1). Ὡς ἐκ τούτου, ἡ λεγόμενη εὐχαριστιακὴ ἐκκλησιολογία δὲν ἀποτελεῖ ἀπλῶς μία ἀκόμη νέα θεολογικὴ προσέγγιση ἢ ἓνα θεολογούμενο, ἀλλὰ εἶναι βαθύτατα ριζωμένη στὴν πίστη, στὴ λατρεία καὶ στὴ ζωὴ τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας. Οἱ ρίζες της ἀνάγονται στὴ βιβλικὴ καὶ πατερικὴ παράδοση καὶ ἡ ἐπίδρασή της ὑπῆρξε καθοριστικὴ στὴ διαμόρφωση τῆς ἐν γένει λειτουργικῆς ζωῆς καὶ κανονικῆς παράδοσης τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας.

Ἡ εὐχαριστιακὴ προέλευση τῆς τάξης ἐξηγεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ κατὰ πάντα ἱερατικὴ καὶ θυσιαστικὴ διακονία ἢ «ἐξουσία», τὴν ὁποία ἀσκεῖ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱεραρχία, προέρχεται ἀπὸ τὸν Χριστὸ καὶ ἐκφράζεται ἀπὸ τὴ θέση τοῦ ἐπισκόπου ὡς εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ. Ἀπὸ τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἀπορρέει ἡ ἀνάληψη ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τῶν ἐξουσιῶν τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ μόνος Κύριος τῆς Ἐκκλησίας, δὲν κυβερνᾷ παράλληλα με μία ἐπίγεια ἐκκλησιαστικὴ ἱε-

ραρχία, αλλά δι' αὐτῆς καὶ με' αὐτή. Οἱ λειτουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας ἔχουν ἐξουσία ὡς εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ, χάρις στὴν Εὐχαριστία μέσα στὴν ὁποία ἀναπτύχθηκαν τὰ διάφορα λειτουργήματα καὶ οἱ «τάξεις» καὶ σὲ αὐτὴν γεννήθηκε τὸ δίκαιο ἢ οἱ κανόνες τῆς Ἐκκλησίας ὡς αὐστηρὰ χριστοκεντρικὴ πραγματικότητα. Ὅλα τὰ λειτουργήματα τοῦ Χριστοῦ ἀντανაკλῶνται ὡς ἱστορικὲς πραγματικότητες στὴν Ἐκκλησία, δημιουργώντας τάξη καὶ γι' αὐτὸ «τάξεις». Ἡ ἄρνηση τῶν κανόνων ἰσοδυναμεῖ με' ἐκκλησιολογικὸ μονοφυσισμὸ, με' ἄρνηση τῆς συνεχοῦς στὴν ἱστορία θεανθρώπινης σάρκωσης τῆς Ἐκκλησίας καὶ πορείας πρὸς τὰ ἔσχατα τῆς Βασιλείας. Ἐνόσω διαρκεῖ ἡ ἱστορία, ἡ Ἐκκλησία δὲν ταυτίζεται ἀκόμη με' τὴ Βασιλεία. Ἄρα χρειάζεται τοὺς κανόνες στὴν ἱστορικὴ πορεία τῆς ὡς πάλι κατὰ τοῦ κακοῦ καὶ τοῦ θανάτου, ὡς ὀριοθέτηση τῆς καινῆς κτίσεως καὶ τοῦ βιώματός τῆς. Διαφορετικά, ἐμφανίζεται ὁ κίνδυνος νὰ ἐκπέσει σὲ ἓνα εἶδος ἀπόδρασης ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα ἢ μετατροπῆς τοῦ Εὐαγγελίου τῆς σὲ ἀνιστόρητο ἰδεαλισμὸ.

Ἐξαιτίας τῆς Εὐχαριστίας οἱ διάφορες λειτουργίες, καθὼς καὶ τὰ μέλη τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι διαρκῶς σὲ κατάσταση σχέσης καὶ ἀλληλεξάρτησης. Οἱ κανόνες εἶναι οἱ νόμοι τοῦ Πνεύματος, τὰ κριτήρια ἢ τὰ μαρτύρια σύμφωνα με' τὰ ὁποία πραγματοποιοῦνται καὶ ἐκφράζονται οἱ ἀλληλεξαρτήσεις τῶν διαφόρων διακονιῶν καὶ λειτουργιῶν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Ὅταν τὰ μέλη τοῦ σώματος καθίστανται ἀνάξια τῶν δωρεῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἀνοοῦνται τὴν ἁρμονία στὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ἀνοοῦνται τὴν τάξη καὶ ἐκπίπτουν σὲ ἀταξία καὶ δυσαρμονία, προκαλώντας ἔριδες καὶ χάος ἀναιροῦν τὴν ὑφιστάμενη ἐνότητα. Οἱ κανόνες θεσπίστηκαν ἀκριβῶς γιὰ τὴ διασφάλιση τῆς ἐνότητας, τῆς τάξης καὶ τῆς εἰρήνης ἀλλὰ καὶ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ βάση τους ὑπῆρξε εὐχαριστιακὴ κατ' ἐξοχίαν. Στὴν Ὁρθόδοξη Παράδοση ἡ κανονικὴ τάξη καὶ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας ἐδράζεται στὴ θεανθρώπινη φύση τῆς καὶ πηγάζει ἀπὸ τὴν εὐχαριστιακὴ καὶ μυστηριακὴ ζωὴ τῆς. Ἀντίθετα, στὴ Ρωμαιοκαθολικὴ ἀντίληψη προηγεῖται ἡ Ἐκκλησία ὡς νομικὸ καθίδρυμα με' ἱεραρχικὴ διάρθρωση βάσει κανόνων θεοῦ δικαίου καὶ ἀκολουθεῖ ἢ πλήρωση αὐτοῦ τοῦ καθιδρύματος με' τὴ μυστηριακὴ παρουσία τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἔτσι, τὸ κανονικὸ δίκαιο μοιάζει νὰ προηγεῖται τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Στὴν Ὁρθόδοξη Παράδοση προηγεῖται ἡ Ἐκκλησία ὡς χαρισματικὸ γεγονός τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ Πνεύματος, κυρίως στὰ Μυστήρια καὶ μάλιστα στὴ Θεία Εὐχαριστία, καὶ ἔπεται ἡ κανονικὴ τάξη τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἀποτέλεσμα τῆς μυ-

στηριακά συγκροτημένης κοινότητας με την παρουσία του Χριστού ἐν Πνεύματι. Ὡστόσο, ἡ τάξη στήν Ἐκκλησία δὲν εἶναι κάποιο ἐξωτερικὸ ἐπιφαινόμενο ἢ ἀπλῶς μία πρακτικὴ ἀνάγκη, ἀλλὰ κάτι πολὺ βαθύτερο.

Ἡ περίπτωση τοῦ 34^{ου} ἀποστολικοῦ κανόνα δείχνει τὴ σταθερὴ σχέση τῆς εὐχαριστιακῆς ἐκκλησιολογίας μετὰ τὴν κανονικὴ παράδοση. Ἡ δομὴ καὶ ἡ λειτουργία τῆς συνόδου ἐνέχει ἐκκλησιολογικὸ καὶ εὐχαριστιακὸ ὑπόβαθρο καὶ σχετίζεται μετὰ τὸ Τριαδικὸ δόγμα καὶ τὴν ἐπίγεια καὶ ἐπουράνια Εὐχαριστία. Οἱ κανόνες τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων ἀναφέρονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σὲ ζητήματα ἐνότητας καὶ διοργάνωσης τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀνὰ τὴν οἰκουμένην (δικαιοδοσίαι, συνοδικὰ ὄργανα, συνέπειες αἰρέσεων καὶ σχισμάτων, ἀποδοχῆς τῶν αἰρετικῶν ἢ σχισματικῶν). Οἱ κανόνες τῶν τοπικῶν συνόδων καὶ τῶν πατέρων σχετίζονται μετὰ θέματα τοπικῶν δικαιοδοσιῶν, μετὰ τὴν ποιμαντικὴ διακονία τοῦ ἐπισκόπου, τὴ συνοδικότητα σὲ τοπικὸ ἐπίπεδο, μετὰ λειτουργικὰ θέματα τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, μετὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸ ἦθος τῶν πιστῶν. Τοπικὰ ζητήματα προκαλοῦσαν συχνὰ τὴ σύγκλιση τοπικῶν συνόδων. Συνεπῶς, στὶς συνόδους ἀποκαλύπτεται τὸ θεανθρώπινο μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐκφράζεται ὡς θεανθρώπινο σῶμα σὲ συγκεκριμένον τόπον καὶ χρόνον.

Ἡ τάξη καὶ οἱ κανόνες ἐκφράζουν τὴν εὐχαριστιακὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ ἐνέχουν θεολογικὸ καὶ ἐκκλησιολογικὸ περιεχόμενο. Δὲν ὑπάρχουν δογματικοὶ καὶ διοικητικοὶ κανόνες, ἀλλὰ ὅλοι σχετίζονται μετὰ τὸ δόγμα, ἐκφράζοντας τὴν πίστη καὶ τὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Ὡς ἐκ τούτου, οἱ κανόνες ἔχουν ποιμαντικὸ χαρακτήρα, εἶναι ὁδοδείκτες καὶ ἀφοροῦν τὴν ἀσκητικὴ πορεία σωτηρίας τῶν πιστῶν. Οἱ κανόνες εἶναι τὰ μαρτύρια τοῦ Θεοῦ, οἱ ἐντολές τοῦ Θεοῦ, οἱ δείκτες πρὸς τὴν Βασιλεία. Τὰ διάφορα ἐπιτίμια ἐκλαμβάνονται ὡς παιδαγωγικὰ καὶ ποιμαντικὰ μέσα, ὡς πράξεις ἀγάπης καὶ φιλανθρωπίας, γι' αὐτὸ καὶ παρέχονται «ἐν ἐλευθερίᾳ». Τὸ ἦθος τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἦθος ἐλευθερίας. Ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ τήρησὴ τῆς εἶναι ὑπόθεσις ἐλευθερίας καὶ ὄχι βίας ἢ ἀνάγκης, «τὰ γὰρ ἀναγκαστικῶς καὶ βιαίως γινόμενα, οὐ βέβαια, οὐδὲ μόνιμα». Ὁ πυρήνας τῶν κανόνων ὁρίζει καὶ ἀφορᾷ σαφῶς τὰ «συμφέροντα» γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου (Ζ' Οἰκ. Σύνοδος). Κατὰ βάση, πρόκειται γιὰ ποιμαντικὰ κείμενα τῆς Παράδοσης τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἐρμηνεία τῶν ὁποίων δὲν πρέπει νὰ γίνεται ἄσχετα μετὰ τὸ ἱστορικοθεολογικὸ πλαίσιον σύνταξίς τους. Ἡ ὅποια αὐτοτελὴς θεώρησίς τους, τὰ μεταβάλλει εὐκόλως σὲ νομικὰ διατάξεις. Συνεπῶς, οἱ κανόνες δὲν ἀποτελοῦν ἔκφραση νομικοῦ πνεύματος ἀλλὰ τὴν ποιμαντικὴν μέριμνα τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴ σωτηρία τῶν μελῶν τῆς.

Τὴν ἐκδοχὴ αὐτὴ τῶν κανόνων μαρτυροῦν, ὁ μικρὸς σχετικὰ ἀριθμὸς τους, ἡ σχέση τους μὲ τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ἡ περιστατικὴ τους διατύπωση γιὰ ποιμαντικοὺς λόγους, «πρὸς ψυχῶν θεραπείαν καὶ ἰατρειάν παθῶν» (2^{ος} καν. Στ' Οἰκ. Συνόδου). Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δὲν προχώρησε στὴν κωδικοποίησιν τῶν κανόνων, ὅπως συνέβη μὲ τὸ Corpus Juris Canonici στὴ Δυτικὴ Ἐκκλησία, ἀκριβῶς λόγῳ τοῦ περιστατικοῦ καὶ τοπικοῦ χαρακτῆρα ἀντιμετώπισης συγκεκριμένων ποιμαντικῶν προβλημάτων. Οἱ κανόνες δὲν συνιστοῦν μία μηχανικὴ καὶ νομοτεχνικὴ διαδικασία ἐκδόσεως ἐκκλησιαστικῶν νόμων, ἀλλὰ μία φυσικὴ λειτουργία τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία ἐπιβεβαίωσε συνοδικὰ τὴν ἐμπιστοσύνη της στὸ κῦρος τῶν κανόνων. Ἡ ὅποια καινοτομία καὶ ἀνατροπὴ ἀναφέρεται στὸ πνεῦμα καὶ ὄχι στὸ γράμμα τῶν κανόνων. Κατὰ τὴ βιβλικὴ καὶ πατερικὴ Παράδοσιν, ὁ Νόμος βοηθᾷ τὸν ἄνθρωπον νὰ οἰκοδομηθῆι στὴν Ἀλήθεια. Στὰ ἔσχατα, ὅταν θὰ ἔχει συντελεσθῆι ἡ ἱστορικὴ πορεία τῆς Ἐκκλησίας, δὲν θὰ ὑπάρχει ἀνάγκη κανονικοῦ δικαίου, ὅπως καὶ πολλῶν ἄλλων ἀσκητικῶν μέσων. Ἐφόσον, ὅμως, ἡ Ἐκκλησία δὲν ταυτίζεται ἀκόμη μὲ τὴ Βασιλείαν, μπορεῖ νὰ ἔχει κανονικὸ δίκαιο, δηλαδὴ κριτήρια τὰ ὁποῖα βοηθοῦν τοὺς ἄνθρώπους νὰ εἶναι ὀργανικὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας. Ὡστόσο, τὰ κριτήρια αὐτὰ δὲν ὑποκαθιστοῦν τὴ Βασιλείαν, ἀλλὰ τὴν ἐκδηλώνουν καὶ τὴν ἐκφράζουν ὡς ἐσχατολογικὴ πρόγευση μέσα στὴν ἱστορία. Οἱ νόμοι ὅπωςδήποτε δὲν ἀντικαθιστοῦν αὐτονομημένα ἀλλὰ ἐκφράζουν καὶ ὁδηγοῦν στὴν ἀλήθεια.

Σταῦρος Γιαγκάζογλου